

El xoc cultural del món carolingi amb el visigot: el cas d'Urgell

CLIMENT MIRÓ I TUSET

Societat Andorrana de Ciències
Universitat de Barcelona
climentmiro@gmail.com

Aquest article analitza dos exemples del xoc cultural del món carolingi amb el visigot que van tenir lloc al bisbat d'Urgell, concretament als monestirs de Sant Sadurní de Tavèrnoles i de Sant Climent de Codinet. La intervenció carolíngia al bisbat d'Urgell va ser conseqüència del procés que condemnà l'adopcionisme que propugnava el bisbe Feliu. Aquest article amplia el contingut del meu anterior article «L'adopcionisme, una excusa de domini polític i cultural dels carolingis sobre Septimània i la Marca Hispànica. El cas d'Urgell (788-798)», publicat a *Ibix* 9 (2014-2015): 67-82.

1/ Dels visigots als francs

Els musulmans arribaren als Pirineus cap a l'any 719 possiblement a través d'un pacte amb la població local. El valí de Llúvia, l'amazic Utman Nassir Munussa, pactà el 729 amb Eudes, duc d'Aquitània, una no agressió i respecte. Amb aquest acord, Eudes tractà de protegir el flanc Sud del seu domini de noves incursions musulmanes. Aquest pacte tingué lloc en una època en què Carles Martell, cabdill franc, exercia una pressió sobre el territori governat pel duc d'Aquitània. Segons Philippe Sénac, Eudes, tement haver de lluitar en dos fronts, al Sud amb els musulmans i al Nord amb Carles Martell, va segellar la seguretat al migdia del seu domini amb aquest pacte, que establia un futur enllaç matrimonial entre Munussa i la filla del duc, Lampègia. El pacte va ser vist pel poder àrab com una revolta. Per aquest motiu l'emir Abd al-Rahmàn al-Ghâfiqî va envair el 731 l'alta vall del Segre per acabar amb l'aixecament de Munussa. L'emir va assetjar Munussa, que es trobava al *Cerritanensem Oppidum*, que hem de relacionar amb Llúvia. Munussa hi va fer cremar el bisbe Anambad i s'escapà amb Lampègia. Segons esmenta la Crònica Mossàrab, Munussa es va llençar des d'un precipici per no caure presoner dels àrabs.¹

1. L'acord entre Eudes i Munussa és conegut per la *Crònica mossàrab* –també *Continuatio Byzantia Arabica* i *Continuatio Hispana a.DCCLIV*, publicada per Th. Mommsen a *Mo-*

L'enfrontament entre Munussa i el poder àrab va ocórrer temps abans de les revoltes amazics que tingueren lloc arreu de la península Ibèrica a partir del 739. Més que un conflicte aïllat, ens podríem trobar amb un precedent d'aquesta revolta.²

La historiografia situa la batalla de Poitiers (732) com el començament del retrocés territorial musulmà. Poc després, els habitants de Narbona van pactar amb els francs l'ocupació de la ciutat i l'expulsió dels musulmans, a canvi que els fossin respectades les lleis godes.³ Els francs van entrar a Urgell i a la Cerdanya cap al 788, tres anys després que els habitants de Girona els haguessin lliurat la ciutat. Feliu va ser elegit bisbe cap al 781, uns anys abans de l'arribada dels francs o carolingis. El lliurament d'aquests territoris per part de la població local als carolingis va comportar que els darrers confessin les estructures de poder a la noblesa visigoda local. Si ens cenyim a l'onomàstica, el comte Borrell I deuria ser membre d'aquesta noblesa local d'origen visigot.⁴ Molt possiblement, l'arribada dels carolingis no va suposar un trasbals en les estructures polítiques i socials visigodes d'Urgell i de la Cerdanya, que havien romàs en poder musulmà.

numenta Germanica Historica (MGH), Auctores ant., XI– i per un fragment de la *Gesta episcoporum Autissiodorensium* (MGH, Scriptores, XIII, 394). L'emir Abd al-Rahmàn al-Ghâfiqî va envair l'alta vall del Segre per acabar amb la sublevació protagonitzada per l'amazic Munussa. Una revolta duta a terme perquè Munussa «escoltant que els de la seva raça eren oprimits al territori de Llívia, per la temerària crueltat dels jutges», pacta amb els francs i promou una sublevació contra els sarraïns d'Espanya (*Crònica mossàrab*). Els francs que esmenta la *Crònica mossàrab* es refereixen a Eudes i els seus homes. Abd al-Rahmàn al-Ghâfiqî assetjà Munussa al *Cerritanensem Oppidum*, el qual s'escapà amb Lampègia, la filla d'Eudes amb qui havia pactat el matrimoni. Abans, però, va fer cremar el bisbe Anambad. Els àrabs el perseguiren i el feriren. Munussa es va llençar des de dalt d'uns rocs per no ser fet presoner pels àrabs (*Crònica mossàrab*). És possible que el cabdill amazic residís a Llívia i que en iniciar la revolta hagués pres com a hostatge Anambad, que podia haver estat bisbe d'Urgell, que hauria conservat el bisbat gràcies als pactes de la població local amb els àrabs. Aquest motiu, el del pacte o entesa dels visigots amb els àrabs hauria estat suficient per Munussa i els amazics per segrestar-lo en la seva revolta. Aquest segrest comportà el seu trasllat al *Cerritanensem Oppidum*, que Sénac identifica amb Llívia, possiblement controlat pels amazics. Cf. Ph. Sénac, *Los soberanos carolingios y Al-Andalus* (Granada: Universidad de Granada, 2010), 27-31, 169-170.

2. Els àrabs i els amazics mantenien una estructura territorial basada en les seves societats clàniques i tribals. Els amazics, situats en àrees perifèriques, se sentien discriminats pels àrabs. L'any 740, els amazics de l'Al-Àndalus es van revoltar. Còrdova va demanar ajuda a contingents d'àrabs siris, que un cop desembarcats a la Península, van sufocar la revolta. Els nouvinguts estengueren la fiscalitat andalusí en àrees remotes, com bé podrien ser les dels Pirineus. L'extensió i reforçament de la fiscalitat podria haver estat un dels motius pels quals antigues poblacions visigodes de la perifèria de l'antic reialme de Toledo es lliuressin als carolingis.
3. Cf. M. Sancho Planas, *Catalunya any zero* (Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya, 2005), 32.
4. Cf. J. Bolós, V. Hurtado, *Atles del comtat d'Urgell (788-993)* (Barcelona: Rafael Dalmau, 2006), 12.

Una part de la societat de tradició local i visigoda que havien trobat els carolingis professava l'adopcionisme, una variant del cristianisme que diferia de la catòlica. L'adopcionisme era un corrent teològic considerat heretgia que s'expandí a la península Ibèrica i a la Septimània. El punt central de la teologia adopcionista és la creença que Jesús és de naturalesa humana i és adoptat per Déu. Les figures centrals d'aquest corrent foren l'arquebisbe de Toledo, Elipand, i el bisbe d'Urgell, Feliu. L'adopcionisme arrelà en una societat que convivia amb el món musulmà. Aviat va entrar en tensió amb l'Església catòlica i amb el món carolingi.

Els carolingis no podien permetre a les regions incorporades de poc capacitat de fissura en el món religiós. Segons Ramon d'Abadal, Feliu feia de pont entre els visigots d'Hispania i el poder carolingi.⁵ La causa la troba en el fet que Elipand no volia perdre el poder religiós que tenia sobre les diòcesis administrades de feia poc pels carolingis. Creu que temia un seccionament de la Tarraconense, raó per la qual intentaria incidir en els afers religiosos de Septimània i de la Marca a través de Feliu.⁶

El principal representant de l'estructura religiosa dins de la cort carolíngia era Alcuí de York. La reacció carolíngia davant de l'adopcionisme no es va esperar: els Concilis de Ratisbona i de Roma del 792 el van condemnar. Feliu hi va ser present, es va disculpar i va retornar a Urgell. Es refugià al límit del seu bisbat, possiblement en una àrea propera a la que controlaven els sarraïns, allunyada del domini directe carolingi. Feliu va predicar de nou aquesta doctrina des d'aquest territori perifèric i allunyat del control dels carolingis. L'adopcionisme no remetia, per aquest motiu va ser condemnat un altre cop al Concili de Frankfurt del 794. En aquest concili hi era present una bona representació de l'Església de Septimània. Hi destacà l'assistència del fundador i abat del monestir de Sant Salvador d'Aniana, Benet, un visigot que anteriorment tenia el nom de Vítiza.⁷ Benet era fill d'Agilulf, un magnat got

5. Cf. R. d'Abadal i de Vinyals, *Catalunya carolíngia*, vol. 1: «El domini carolingi a Catalunya» (J. Sobrequés, ed.; Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1986), 127-128. La Marca Hispànica, tot i estar sota l'administració dels francs, formava part de la Tarraconense, encara que Tarragona no tingués bisbe titular atesa la seva destrucció pels àrabs.
6. Cf. Abadal 1986 (cit. n. 5): 129. Tarragona, tot i la seva destrucció, va continuar formant part de l'imaginari cristià de la regió. Tot i la dependència de Narbona, abans de la recuperació de l'antiga ciutat de Tarragona pels cristians, hi van haver diferents intents de recuperar la seva capitalitat metropolitana, encara que fos idealment, atès que estava en poder de l'islam. Aquest és el cas de l'abat Cesari, fundador de Santa Cecília de Montserrat, que pretengué ser arquebisbe; o de l'intrús bisbe Esclua a Urgell. En aquest sentit el comte Sunifred II va donar a Santa Cecília d'Elins i a Sant Cristòfol de Salinoves el 25 de març del 937 les esglésies de Salinoves i Paracolls que li van pervenir «in solutionis eius Ecclesie Romanorum sive de Ecclesie Sedis Terragonum». Cf. M. Riu, «El monestir de Sant Cristòfol de Salinoves», *Analecta Montserratensia* 10 (1964): 177-189.
7. Cf. Abadal 1986 (cit. n. 5): 128-152. Benet d'Aniana o Vítiza hi assisteix amb els seus monjos Beda i Ardó, i amb els deixebles Ingila, Aimó, Raban i Jordi.

septimà, comte de Magalona.⁸ Aquest clergue va ser el gran reformador de la Regla de sant Benet de Núrsia i el principal responsable de la seva expansió pel món carolingi.

Els bisbe i abats de Septimània que van concórrer al Concili de Frankfurt van restar vinculats amb lligams molt forts a l'Església carolíngia.⁹ D'Abadal creu que Alcuí de York i Benet d'Aniana es van conèixer en aquest concili, que fou el punt de partida d'una forta amistat. Per contra, els bisbes d'Hispania no deuriem fer gaire cas del concili,¹⁰ atès que habitaven en una terra allunyada, administrada per l'islam i no pels francs i els seus aliats.

Elipand es va convertir en l'ariet de l'adopcionisme contra l'Església carolíngia. En una carta escrita el 798 feia responsable Alcuí de York de la persecució de Feliu, «in montibus et in speluncis et in cavernis terrae latitantem».¹¹ Com a conseqüència, Alcuí va alertar Carlemany de la importància que estava prenent la propaganda de Feliu. Per aquest motiu, el rei dels francs va enviar una missió a Narbona que va arribar fins a Carcassona i el Rasès. Estava formada per dos religiosos de pes de la seva cort: Teodulf, un hispà que era bisbe d'Orleans; i Leidrat, bisbe electe de Lió. Mentrestant, tingué lloc el Concili de Roma del 798, que va condemnar una altra vegada l'adopcionisme.

Un cop retornat de la seva missió per la Septimània i haver rendit compte al rei, Leidrat va anar a Urgell per contactar amb Feliu, al qual va convèncer perquè defensés les seves doctrines a la cort de Carlemany. Aquest fet va tenir lloc a l'Assemblea d'Aquisgrà, en la qual el prelat urgel·lità va ser desposseït de la mitra i confinat a Lió,¹² sota la custòdia d'Agobard, un hispà deixeble de Leidrat de Lió, establert al monestir de Sant Policarp de Rasès.

Des del seu confinament, Feliu va escriure una carta oberta als seus fidels, la *Confessio fidei*, «als germans de crist Emani prevere, Ildesind prevere, Exsuperi, Gundefred, Sidoni i Ermegild i els altres preveres, Vitild diaca i Vitiric i els altres clergues servents en l'Església urgel·litana».¹³ En aquesta carta, que constitueix l'únic text que ha romàs del bisbe, Feliu hi ratificava

8. Després d'una campanya contra els Longobards a Itàlia, va començar una vida monacal al monestir benedictí de *Sanctus Sequanus*, prop de Dijon, on va prendre el nom de Benet. Va estudiar la Regla de sant Benet i les de sant Columbà i Cesari d'Arles. Les va comparar i va arribar a la conclusió que la de sant Benet era la més adequada. Va decidir implantar-la correctament però no va trobar el suport de la resta de monjos del monestir. Per aquest motiu el 777 va anar a Aniana per fundar Sant Salvador, on va poder aplicar-la amb tot rigor.
9. Cf. Abadal 1986 (cit. n. 5): 147.
10. Cf. Abadal 1986 (cit. n. 5): 148-149.
11. Cf. Abadal 1986 (cit. n. 5): 148-149. Citació extreta de E. L. Dümmler, *MGH, Epistolarum karolini II*, núm. 182.
12. Cf. Abadal 1986 (cit. n. 5): 148-164.
13. Abadal 1986 (cit. n. 5): 171-172.

la seva confessió de fe, ja catòlica, «en la dita Església, en nom de Déu Pare i de Jesucrist, veritable Fill seu, senyor i redemptor nostre, i de l'Esperit Sant, eterna Salut» i «professem, doncs, que en endavant de cap manera no creurem ni predicarem l'adopció de la carn en el Fill de l'Home, ni la nuncupació en la humanitat, sinó que confessem que nostre Senyor Jesucrist és ambdues natures, divina i humana, propi i unigènit Fill del Pare, únic Fill seu».¹⁴

Paral·lelament, els francs van enviar una missió a les regions afectades per l'heretgia que estaven sota el seu control. Per aquest motiu, van trametre a Urgell i als seus entorns a Nebridi, bisbe de Narbona i nou metropolità en substitució del de Toledo; Leidrat de Lió, el qual actuà com a administrador del bisbat d'Urgell; i Benet d'Aniana, el qual va introduir la Regla de sant Benet de Núrsia.¹⁵

La reforma que va implantar el poder carolingi tallava de soca-rel la dependència de Toledo, i de l'antiga Tarraconensis, que romania sense bisbe, i establia un nou ritus, diferent del visigot. Es tractava de tota una reforma cultural, religiosa i política que estava destinada a una unitat de tot el domini carolingi.

Hem de veure la crisi adopcionista i les seves conseqüències com el resultat d'un conflicte entre visigots que possiblement tindria les seves arrels en la mateixa dinàmica política anterior a l'arribada de l'islam.

La divisió entre visigots va continuar durant el domini musulmà de la futura Marca Hispànica i de Septimània, atès que s'hi deurién barrejar elits favorables a la convivència dins d'un estat islàmic i altres que cercaven un govern sota la tutela dels francs.

Aquesta separació en les elits tindria també la seva traducció en el món religiós. Les esglésies visigodes d'Hispània i de Septimània maldaven per la continuació d'una tradició o per una renovació proposada pels carolingis. Els uns no es deurién sentir incòmodes amb l'islam en un territori on tenien cada cop menys influència. Els altres es decantaven cap a una possible vida en millors condicions amb els francs i el catolicisme que propugnaven. Aquest era el cas de molts religiosos visigots, oriünds de Septimània, i de molts altres provinents d'Hispània després de la fracassada expedició de Carlemany sobre Saragossa del 778. La cort carolíngia estava plena de visigots (*hispan*) que havien fugit dels musulmans.

Els visigots s'havien de situar en un camp favorable a la convivència amb el poder sarraí o en un altre sota el control dels carolingis. Això també significava quelcom en l'aspecte religiós i ideològic. Per aquest motiu, l'Església

14. Abadal 1986 (cit. n. 5): 171-172. El contingut d'aquesta carta es pot trobar en llatí a J. Perarnau, *Fragments textuais de Feliu d'Urgell, Feliu d'Urgell. Bases per al seu estudi* (Barcelona: Societat Cultural Urgel·litana / Facultat de Teologia de Catalunya, 1999), 33-37.

15. Cf. Abadal 1986 (cit. n. 5): 171-172.

asturiana i lleonesa va donar suport als francs, a través del monjo Benet de Lièbana i del bisbe Eteri d'Osma. Darrera d'aquesta primigènia divisió s'hi amagava una arma política, la voluntat dels francs de formar una unitat ideològica i cultural en les terres que administraven i en les dels seus aliats.

El desplaçament de Benet d'Aniana a Urgell l'hem d'incloure també en aquest procés d'uniformitat i de centralització religiosa de l'Església visigoda que restava sota l'administració carolíngia. Benet o Vítiza, un monjo visigot estudiós de totes les regles, havia d'implantar la de Sant Benet d'Aniana en substitució de les de tradició visigoda. Una regla representava la norma i la unitat d'obrar d'una comunitat de monjos. La cultura carolíngia, amb la seva proposta d'uniformització de l'Església, representava la renovació davant de les velles maneres d'obrar del regne visigot.

Les comunitats monàstiques i eremítiques que van perviure a la invasió islàmica havien de redreçar-se cap a una unitat. Havien de deixar les regles tradicionals i prendre com a model de vida i d'oració la de sant Benet. Els monestirs que havien sobreviscut a l'ocupació islàmica van ser reformats per Benet d'Aniana. La Regla de sant Benet fou d'observança obligatòria el 817 i va substituir el Còdex Regularum i les regles de sant Fructuós de Braga i de sant Isidor de Sevilla.¹⁶

Leidrat de Lió, com a administrador del bisbat, va dur a terme una tasca pastoral, no només per al bisbat d'Urgell, sinó també per terres veïnes. Arnó de Salzburg va manifestar en una carta que el religiós va convertir 20.000 persones, entre bisbes, abats, sacerdots, monjos i fidels.¹⁷ El fet que «convertís» bisbes demostraria que no es va limitar a un sol bisbat. A la lletra també esmenta les conversions de monjos, una altra demostració de la pervivència d'una tradició monacal que no hauria quedat tallada amb l'arribada de l'islam a aquelles terres.

2/ El cas de Sant Serni de Tavèrnoles

Cebrià Baraut pensa que aquest monestir ja existia en època anterior a la invasió musulmana, atès que cap dels documents més antics parla de la

16. Cf. C. Baraut Obiols, «La intervenció carolíngia antifelicianiana al bisbat d'Urgell i les seves conseqüències religioses i culturals (segles VIII-IX)», *Congrés internacional d'estudi sobre el bisbe Feliu d'Urgell* (Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya / Societat Cultural Urgel·litana, 2000), 172.

17. Cf. Baraut 2000 (cit. n. 16): 166; E. L. Dümmler, MGH, *Epistolae karolini II*, núm. 208, p. 346: «Sciat tamen, dilecto vestra, quod filius noster Leideradus episcopus, frater vester, magnum profectum in illis partibus Deo donante egit cotidieque agito ut mihi vere dixerunt ex illis partibus viri religiosi et veraces, usque viginti milia conversi sunt inter episcopos, sacerdotes, monachos, populum viros et féminas, plangentes pristinum errorem gaudentesque cotidie Deo agentes gratias in agnitione veritatis et in catholice fidei firmitate».

seva fundació.¹⁸ Segons comenta, com a conseqüència de l'adopcionisme, la comunitat de Sant Serni de Tavèrnoles es va dividir en dos grups: un primer format per monjos més vells que havien estat partidaris d'aquella doctrina i un altre format per monjos nouvinguts que abraçaven l'ortodòxia catòlica.¹⁹

Baraut ho exemplifica en una donació de l'any 803, que conformaria el document datat més antic del seu cartulari. Es tracta d'una església dedicada a Sant Sadurní per part de Leidrat de Lió, aleshores administrador del bisbat en substitució de Feliu, abat de Sant Serni. El document esmenta que Sidoni, un dels monjos díscols amb l'ortodòxia va fundar l'esmentada església situada a la marca del comtat d'Urgell, a l'extrem sud dels dominis carolingis, «qui erit erit hedificata in ipsa solitudine Ardevolense».²⁰ Sidoni era un dels preveres que apareixen a *Confessio fidei*, la carta de retractació que Feliu va escriure als seus fidels des de Lió després de l'Assemblea d'Aquisgrà de l'any 798.

Leidrat va lliurar l'església de Sant Sadurní (de Llanera) al monestir de Sant Serni perquè la comunitat pregués per ell i pel monjo Sidoni, «que voluntàriament es dona a Déu per a l'expiació de les seves culpes». A la donació hi surten esmentats sis monjos de la comunitat de Sant Sadurní de Tavèrnoles que coincideixen amb la de sis destinataris de la *Confessio fidei* de Feliu. Aquest grup de monjos i Sidoni conformarien el cercle de veterans que foren deixebles de Feliu.²¹

Segons Baraut, Sidoni va deixar Sant Sadurní de Tavèrnoles i es va desplaçar cap a la marca per fer proselitisme. Aquella àrea restava més allunyada del control directe carolingi i la pervivència cultural visigoda no restava amenaçada.

Segons Baraut, el retorn comunitari a l'ortodòxia no fou pacífic. Leidrat presenta en aquesta donació a Sidoni com un fugitiu del monestir obstinat en les seves errades. Leidrat va enviar Sidoni a Roma. El sant pare era l'única autoritat religiosa que podia segellar la seva reconciliació amb l'ortodòxia i el podia absoldre del seu pecat. El monjo Sidoni va morir durant aquest viatge perquè sembla que no va tornar de Roma.²²

18. Cf. C. Baraut Obiols, «Diplomatari de Sant Sadurní de Tavèrnoles (segles IX-XIII)», *Urgellia* 12 (1994-1995): 8, 12.

19. Cf. Baraut 1994-1995 (cit. n. 18): 9.

20. Cf. Baraut 1994-1995 (cit. n. 18): 73-74, doc. 1.

21. Cf. Abadal 1986 (cit. n. 5); Baraut 1994-1995 (cit. n. 18): doc. 1: «Donació de Leidrat, com a bisbe d'Urgell, a l'abat Calort del monestir de Sant Serni de Tavèrnoles, i als seus germans Ucà, Joan, Sunila, Eldesind, Exsusperi, Gundefred, Sidoni, Ermegild, i altres que amb ells conviuen en el cenobi. Els dona la seva església de Sant Sadurní de Llanera, edificada en la solitud de la marca, etc. [...] Ell ho dona perquè preguin per ell i pel monjo Sidoni, que voluntàriament es dona a Déu, en expiació de les seves culpes». Abadal creu que aquest document és fals, mentre que Baraut pensa el contrari.

22. Cf. Baraut 1994-1995 (cit. n. 18): intr.

Baraut afirma que aquella contrada encara no estava conquerida.²³ Nosaltres no descartem que estigués sota d'un feble control carolingi. La revolta d'Aissó del 826 va provocar un retrocés del territori administrat pels carolingis. Tota la depressió compresa entre el sud de l'Alt Urgell i Osona va quedar fora del seu control. Aquest allunyament deuria afavorir la permanència d'unes pràctiques culturals i religioses que diferien de les importades pels francs. L'església de Sant Sadurní de Llanera se situaria en l'extrem sud d'aquest territori. Aquesta àrea es recuperaria per part dels comtes en època de Guifré I i s'organitzaria en la de Sunifred II.²⁴

Baraut pensa que Sidoni va baixar a Ardèvol per fer proselitisme entre les comunitats locals.²⁵ En aquell territori situat a l'extrem més fugisser del comtat, a la marca, podia restar més tranquil i allunyat del control directe carolingi.

En el cas que el document es tractés d'un fals, atès que podria semblar que la seva redacció hagués obeït a una intencionalitat de demostrar la seva pertinença a Sant Serni de Tavèrnoles des d'una època reculada, destaca el fet que el redactor tingués al seu entorn un document amb el nom dels membres de la comunitat de Sant Serni de Tavèrnoles de primers del segle IX o una còpia de la carta de Feliu als seus fidels. Paral·lelament el redactor podria disposar d'altres fonts com les referents al destí de Sidoni. En aquest context, el redactor, en el cas que falsifiqués, disposaria d'unes excel·lents fonts documentals i de coneixement geogràfic per dur a terme la seva missió.

El document ens mostra una conseqüència directa de la intervenció antifeliciana, com és la de la divisió de la comunitat de Sant Serni de Tavèrnoles i la construcció per part d'un monjo díscol de l'església de Sant Sadurní de Llanera situada a la marca del comtat, en una àrea extrema no controlada del tot. Aquesta àrea podria conformar el sector meridional i extrem que l'administració carolíngia perdé el 826 després de la revolta d'Aissó.

3/ El cas de Sant Climent de Codinet

La col·lecció diplomàtica del monestir de Sant Climent de Codinet conté els documents originals més antics que es conserven a l'Arxiu Capitular d'Urgell. Aquest monestir va ser fundat cap al 829 per uns religiosos que habitaven la veïna població de Codinet. El prevere Sentefred ha estat considerat el primer abat d'aquesta comunitat. Dos preveres anomenats Ilperic i Viliera van donar el 829 a Sentefred, també prevere, una casa i una església situades a Codinet, prop del riu Segre, a poc més de 2 quilòmetres al sud de l'actual població del Pla de Sant Tirs (Alt Urgell).

23. Cf. Baraut 1994-1995 (cit. n. 18): 9.

24. Cf. Bolós, Hurtado 2006 (cit. n. 4): 17.

25. Cf. Baraut 2000 (cit. n. 16): 174.

L'església i la casa estaven construïdes a una *insula* prop del riu Segre. Aquesta denominació respondria a una àrea de conreu situada prop d'un riu i a no gaire alçada de la seva llera. Viliera i Ilperic, que va fundar aquella església, ho cediren a Sentefred perquè hi visqués amb els seus germans amb justícia i santedat «segons la regla monàstica».²⁶

La primera cita de Codinet la trobem el 815, quan Sentefred va comprar, a un clergue anomenat Bunó, la tercera part del que tenia a la vila de Codinet (cases, corts, altres edificis, camps i arbres) i la meitat d'un canyar al riu Segre.²⁷

Anys després, el 837, Sentefred hi adquirirà una altra tercera part i l'altra meitat del canyar al riu Segre.²⁸ Conjuntament amb altres religiosos (Genesius clergue i Tendulus monjo) i un seglar anomenat Teodosi, donà el 840 al monestir de Sant Climent una porció de terreny, un molí i un noguers situats a l'esmentada *insula*.²⁹

Sentefred surt esmentat en tot moment com a prevere i en una ocasió rep el tracte de senyor. En cap moment surt referenciat com a abat. El primer abat de Sant Climent que trobem amb aquest esment és l'any 846 en una donació i el seu nom era Andreu.³⁰

Molt possiblement Sentefred es tractava d'un senyor del lloc, un prevere que deuria liderar una petita comunitat rural on van construir un monestir. Aquesta comunitat estava centrada per la població de Codinet i possiblement l'església de Sant Pere. És destacable el nombre de clergues o religiosos que l'habitaven, un dels quals construï una església en una *insula* propera al riu Segre que fou donada a Sentefred perquè liderés una comunitat monàstica. Aquest monestir se situava a escassos metres del nucli de població de Codinet, que possiblement ja devia tenir l'església de Sant Pere, malgrat que no surt referenciada fins el 887.

El no esment en la donació del 829 del nom de la regla podria fer pensar que en podria perviure una de visigoda.³¹ Hauríem de refutar aquesta possibilitat, atès que en el moment de la donació la regla de sant Benet ja era d'observança obligatòria. D'altra banda, la proximitat de la seu episcopal no deuria afavorir la implantació d'una regla diferent. Sense anar més lluny, alguns monestirs força llunyans a la seu episcopal van quedar fora de la uniformització cultural imposada pels carolingis. Aquest és el cas de Sant Llorenç de Morunys, on es va introduir el 1019 la Regla de sant Benet. Sant

26. Cf. C. Baraut i Obiols, «Diplomatari de Sant Climent de Codinet (segles IX-XI)», *Studia Monastica* 24 (1982): doc 2.

27. Cf. Baraut 1982 (cit. n. 26): doc 1.

28. Cf. Baraut 1982 (cit. n. 26): doc 3.

29. Cf. Baraut 1982 (cit. n. 26): doc. 4.

30. Cf. Baraut 1982 (cit. n. 26): doc. 5.

31. Cf. Baraut 1982 (cit. n. 26): doc. 2.

Vicenç de Gerri va ser fundat el 807 a través d'un pacte entre els monjos i el fundador, un clergue anomenat Espanell. Baraut relaciona aquest pacte amb la Regla d'Isidor de Sevilla.

La característica de la fundació de Sant Climent de Codinet devia respondre a la d'una iniciativa d'uns clergues particulars que devien viure en una petita comunitat rural que comptava amb cert nombre de religiosos entre els quals n'hi hauria un de cert lideratge que es faria càrrec d'una comunitat monàstica, encara que no consti mai com a abat.

La mateixa dinàmica constructiva de l'església de Sant Climent devia respondre a la voluntat d'un clergue particular, usual en la tradició visigoda. En aquest cas es tractaria de dos preveres, Ilperic i Wiliera, que la donaren a Sentefred, també prevere, a qui consideraven el líder de la comunitat, *seniore nostro*.

En aquest cas, la fundació del monestir prop d'una població estructurada podria tenir com a objectiu cert control sobre les pràctiques religioses dels seus habitants, alguns dels quals ja eren clergues. La preeminència de la regla, molt possiblement la de sant Benet, sobre el nou monestir i de retruc, sobre la veïna comunitat, refermarien el control carolingi.

La construcció d'aquest cenobi s'avindria amb un precepte carolingi que facultava el bisbe Possedoni la construcció en terres fiscals de monestirs. Un dels exemples d'aquesta tipologia de cenobis el podríem trobar en cinc que tradicionalment s'han situat a la vall de Castellbò que el 914, atès l'estat d'abandó de la vida monàstica, van ser donats a Sant Sadurní de Tavèrnoles. Es tractaria de Sant Vicenç dels Torrents, Sant Martí d'Albet i Sant Sadurní d'Agaran, situats a la vall de Castellbò; i Sant Esteve, Sant Jaume i Sant Andreu, que respondrien a altres localitzacions no concretes. Aquests petits monestirs de protecció episcopal devien contribuir a la substitució i a la renovació de part de l'antic monaquisme visigot. Aquests petits cenobis constituïen una porció de territori administrada per l'autoritat carolíngia i els seus aliats. Els monestirs d'Alaó, Taverna i Senterada podrien també respondre a aquesta tipologia.

4/ Conclusió

L'arribada dels francs o carolingis i la posterior persecució de l'adopcionisme va ser l'excusa perfecta per a una assimilació religiosa, política i cultural. L'existència d'aquests dos monestirs del bisbat d'Urgell propers a la capital episcopal és prou demostrativa de la conseqüència d'aquest xoc polític i cultural. El monestir de Sant Serni de Tavèrnoles reflecteix, amb la donació de l'església de Sant Sadurní de Llanera, l'existència d'una comunitat dividida i l'actitud d'un monjo díscol que es desplaça a la marca per fundar una església i fer proselitisme de l'adopcionisme. La ubicació d'aquest temple a l'extrem de la marca podria demostrar l'expansió extrema del territori comtal

gràcies a l'acció de Borrell I. En cas contrari, com pensa Baraut, es tractaria d'una església situada totalment fora del control comtal.

La construcció de l'església i l'erecció de la comunitat monàstica beneta de Sant Climent de Codinet a la immediatesa de la vila de Codinet, que ja comptava amb un nombre destacat de clergues, podria respondre a la necessitat de control de les pràctiques religioses dels seus habitants.

Ambdues accions que hem treballat en aquest article són conseqüència de la intervenció carolíngia als entorns immediats de la Seu d'Urgell pel que concerneix al monaquisme.